סימן טז

נישואי כהן עם בעלת תשובה

פרק א: יחוס כהנים בעלי תשובה

פרק ב: גדרי בעילה אסורה

פתיחה

אחת השאלות הכאובות ביותר, בהם עוסקים פוסקי ההלכה והרבנים היושבים על מדין בשנים האחרונות היא, האם מותר לבחור המוחזק ככהן, להינשא לבעלת תשובה, אשר ככל הנראה נבעלה בעבר לנכרי, ובשל כך היא מוגדרת כ"זונה" האסורה להינשא לכהן, כמבואר בדברי הרמב"ם (איסורי ביאה פרק יח הלכה ב) "אבל **הנבעלת לאחד מאיסורי לאוין** השווים בכל ואין מיוחדים בכהנים, או **מאיסורי עשה,** ואין צריך לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה, **או לעכו"ם** ועבד, הואיל והיא אסורה לו להינשא, הרי זו זונה". לפי הרמב"ם, "זונה" היא רק מי שנבעלה למי שאסור עליה בחיוב כרת או בחיוב לאו השווים בכל ואין מיוחדים בכהנים.

בעיה חריפה זו מעסיקה את גדולי הפוסקים בפרט בארצות הברית, שבה אלפי בחורות יהודיות שלמדו באוניברסיטאות ואף התגוררו במעונות הסטודנטים, ולא אחת נבעלו לנכרי, ובתקופה מאוחרת לחייהם התקרבו לאורח חיים של שמירת תורה ומצוות. חלקן מכירות צעירים הבאים ממשפחות כהנים, וכאשר ברצונן להינשא להם, מתעוררת השאלה האם נישואין אלו מותרים על פי ההלכה.

אולם המצוקה החריפה יותר, היא של הכהנים הצעירים "בעלי התשובה". בחורה שנבעלה לנכרי עדיין רשאית להינשא למי שאינו כהן. לעומת זאת, כהן שחזר בתשובה ומעוניין באופן טבעי להינשא ל"בעלת תשובה" כמותו, עומד בפני בעיה קשה. מאחר ונאסר עליו להינשא למי שנבעלה לנכרי, ולמרבה הצער לא מעט צעירות לא הקפידו על קיום תורה ומצוות, ובמשך השנים טיילו ברחבי העולם והכירו נכרים ונבעלו להם - האפשרויות העומדות בפניו להינשא לאשה הראויה לו, מצטמצמות באופן משמעותי.

ואכן האגרות משה (אבן העזר ח"ד סי' כה) כבר העיר שנכון לכהנים להחמיר ולא לישא בעלות תשובה: "בעלת תשובה לענין כהונה, שספק פסולות לכהנים הן אסורות מדאורייתא, מהנכון להחמיר, ובכלל כל בעלות תשובה הא יש לחוש עליהן שמא נפסלו לכהונה דנבעלו לנכרים שפוסלים לכהונה".

ידידי הרב יוסף זלושינסקי, מרבני 'מדרשת זיו' בירושלים, בה לומדים סטודנטים אקדמאים המתקרבים לדת, סיפר לי מהיכרות אישית, כי "בעלי התשובה" הבאים ממשפחות כהנים נמצאים במצב כמעט בלתי אפשרי לפתרון. מחד גיסא, צעירות דתיות או חרדיות אינן מוכנות להיפגש בדרך כלל עמהם, אלא מחפשות "שידוך" עם צעירים דתיים או חרדיים כמותן. ומאידך גיסא, ברור ש"בעלי התשובה" לא מעוניינים להתחתן עם צעירות שלא מקיימות אורח חיים דתי. ואי לכך, לא נותר ל"בעלי תשובה" אלא להיפגש עם מספר מצומצם של "בעלות תשובה", שעברו תהליך דומה לתהליך החזרה בתשובה של הצעירים. ולכן כאשר מדובר בכהנים שמספרם מאד מצומצם, וכן מספר הצעירות היודעות בוודאות שלא נבעלו מעולם לנכרי הוא גם כן מצומצם מאד. ולכן עבור אותם "בעלי תשובה" כהנים, משמעות הדבר, קושי בלתי רגיל, לבנות בית נאמן בישראל, הנוסף על אין ספור קשיים אחרים העומדים בדרכם לחזור בתשובה שלימה.

מצוקה אנושית זו, ולא מעט מקרים הדורשים הכרעה לאחר זמן ממושך של קשר בין בני זוג שהבשיל לידי רצון להתחתן, גרמו ליושבים על מדין, לחפש דרכים להיתר נישואי כהן עם בעלת תשובה שנבעלה לנכרי.

ברור לכל בר דעת, שאף אחד מהפוסקים אינו מנסה להתיר איסור זונה לכהן המפורש בשו"ע. עם זאת, מאחר ואיסור זה הוא בשני תנאים: [א] הבחור המבקש להינשא הוא כהן. [ב] יש חשש שהצעירה נבעלה לנכרי, גם מציאת ה"פתח" להיתר נעשית: [א] בנסיון להטיל ספק בייחוס הכהונה של המבקש. [ב] בירור המציאות, האם היתה ביאה אסורה.

יאמר בצורה הברורה ביותר. מתוך הדברים שיובאו לקמן לא יעלה על הדעת לפסוק להלכה בסוגיות חמורות אלו, אשר טהרת היחוס, נשמת אפה של היהדות, תלויה בהם. וזאת משום שתמיד יש לדון לגופן של הנסיבות המיוחדות בכל מקרה ומקרה - דבר הנעשה אך ורק בין כתלי בית הדין, בדרישה וחקירה של דיינים מומחים, ולא בשורות הנכתבות במאמר תורני. ונסיבות אלו עשויות להשתנות ממקרה אחד למשנהו.

ומה גם שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות, ולעיתים רבות יש שיקולים נוספים הקיימים בשאלה אחת ולא בשאלה אחרת, הגורמים לשינוי בהכרעת ההלכה למעשה.

אשר על כן, הדברים הכתובים להלן אינם אלא **מראי מקומות** לדברי הפוסקים שדנו באופן **כללי** בשאלות יחוסי כהונה וגדרי בעילה אסורה. אך הסקת מסקנות באופן **פרטי** בסוגיות אלו הינה נחלתם של גדולי התורה ופוסקי ההלכה המובהקים בלבד.

פרק א

יחוס כהנים בעלי תשובה

א. בספרנו **רץ כצבי** (אבן העזר ח"א סימן יא פרק ב) הרחבנו את היריעה בביאור מחלוקת הפוסקים אודות יחוס הכהנים בזמן הזה, לפנינו עיקרי הדברים בתוספת דברים הנחוצים לנדון דידן.

מאז שבעוונותינו הרבים נחרב בית המקדש ואין סנהדרין, נחשבים הכהנים ל"כהני חזקה", דהיינו **שהוחזקו ככהנים** למרות שאין להם כתב יחוס, כדברי הגמרא בכתובות (כד, ב) "תניא רבי יוסי אומר, גדולה חזקה", ופירש רש"י: "שאין בית דין יכולים להוציא דבר מחזקתו". וכמבואר בדברי הרמב"ם (שם הלכה א) "כל כהנים בזמן הזה **בחזקה הם כהנים** ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול, והוא שתהיה תרומה של דבריהם אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחס".

המהרש"ל ביאר בספרו ים של שלמה (ב"ק פ"ה סימן לה) את הדברים בהרחבה: "מאחר שבעוונותינו הרבים אין לנו היחוס כמו שהיה בזמן הבית, או אפילו אחר החורבן בימי התנאים והאמוראים שהיו עדיין נזהרים בתרומות ובטהרות והיה קרוב מימי הבית ועדיין היה יחוסיהם בידיהם, ובעוונותינו מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושים נתבלבלו. והלוואי שלא יהא נתבלבל זרע קודש בחול אבל זרע כהנים ולוים קרוב לודאי שנתבלבלו ואם לא כולו, הרוב נתבלבל כמעשה דאליהו ז"ל עם הלוים הידוע בדברי רז"ל ואם לא הרוב בודאי קרוב למחצה נתבלבלו". בזמנינו קיים "בלבול" גדול ביחוס הכהנים, ואין בנמצא כהנים מיוחסים, דהיינו שמחזיקים אצלם כתב יחוס [יתכן ויש מעט משפחות להם שושלת יוחסין, אך לרוב המכריע אין]. ולכן הכהנים היום הם בגדר "כהני חזקה", כלומר הם "מוחזקים" לכהנים.

מה הן ההשלכות ההלכתיות לכך שהם כהני חזקה ולא כהנים מיוחסים - בשאלה זו נחלקו הפוסקים.

בשו"ת מהרשד"ם (אבן העזר סימן רלה) נקט שהם בגדר ספק כהנים וחידש על פי זה חידוש גדול לדינא, להתיר לכהן שבויה שספק אם נבעלה מצד "ספק ספיקא". ומעשה שהיה כך היה: אשה שבויה שהעידה עליה אשה אחרת ששמעה מפי שבויה שנשבית עמה שהיא טהורה, ונשאל המהרשד"ם האם שבויה זו יכולה להינשא לכהן, שהרי כל שבויה אסורה לכהן מדרבנן "דכיון דנשבית לבין העכו"ם והם פרוצים בעריות כולנו עדים שנבעלה" (רש"י כתובות יג, ב), והשאלה היא אם נוכל לסמוך על העדות הנ"ל שהשבויה לא נטמאה.

המהרשד"ם השיב שאמנם ספק אם אפשר לסמוך על עדות אשה המעידה ששמעה משבויה אחרת שאשה זו לא נטמאה, ומכח עדות זו בלבד לא נוכל להתירה, אולם ניתן לצרף לספק זה את הספק הנוסף שיש בחזקת הכהנים בזמן הזה, ולהתיר אשה זו מדין "ספק ספיקא", כדבריו: "אלא שאני אומר שאני סומך בזה על מה שכתב הריב"ש (בסימן צד) וז"ל, כל שכן כהנים שבדורינו שאין להם כתב היחס אלא מפני חזקתן נהגו היום לקרוא ראשון בתורה, יע"ש. **הרי שכהנים בזמנינו אינם כהנים ודאי**, [כמו שכתב] בתשובה שהכהנים בזמן הזה שעולים ראשון לקרוא בתורה אינו אלא מנהג בעלמא, שהרי אין להם ספר היחס. **שמעת מינה שאינם כהנים ודאי אלא ספק**. ואם כן אחר שאיסור זה דשבויה אינו אלא איסור דרבנן וכמ"ש הרמב"ם, אם כן די לנו להחמיר במה שהוא אסור ודאי, אבל בענין ספק כזה ראוי לנו לומר ספק דרבנן לקולא. עוד דהוי ספק ספיקא מתהפך, ספק כהן ספק ישראל, ואת"ל כהן, ספק מותר ספק אסור, ויש לנו לומר גם כן שבויה זו ספק אסורה לכהן ספק מותרת לכהן, ואת"ל אסורה לכהן שמא זה אינו כהן אלא ישראל".

בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן צג) פסק בהסתמך על דברי המהרשד"ם, שאין כופים כהן שנשא חלוצה לגרשה, ואע"פ שנפסק בשו"ע (אבן העזר סימן ו סע' ו) "כהן שנשא אחת מהפסולות, היו מחרימין אותם וכל הנושא ונותן עמהן וכיוצא בחומרות אלו עד שיגרשנה", אולם מאחר ואיסור חלוצה לכהן הוא מדרבנן, וכהנים בזמן הזה בחזקת ספק, פסק השבות יעקב שבגלל ספק איסור דרבנן אין חייב לגרשה [ומכל מקום לכתחילה לא ישאנה, כמש"כ בחלקת מחוקק באבן העזר סימן ו ס"ק א]. וז"ל: "אך ראיתי מה שכתב בתשובת מהרי"ק (חלק א סי' קמח וקמט) ותשובת חוט השני (סימן יז) בשם תשובת מהרשד"ם (אבן העזר סימן רלה) **דכל כהני זמנינו הוי להו כהנים מספק** ומותרין בשבויה דרבנן כיון דאין להם כתב יחוס לכהונה רק מכח חזקה, וכמו שכתב הריב"ש (סימן צד). ואם כן בנדון דידן בחלוצה דרבנן אין להחמיר להיות כופין להוציא כיון **דכהני ספק נינהו**, דהא מהאי טעמא ספק חלוצה אם עבר ונשא אין צריך להוציא... והלכתא כוותיה דשמואל מדינה [המהרשד"ם]. אך כיון דהוא מילתא חדתי ומיראי הוראה אני, לא אסמוך עלי למעשה עד שיסכימו איזה גדולי חקרי לב".

וכן מתבאר בשו"ת האלף לך שלמה (אבן העזר סימן לח) שנשאל על כהן שנשא אשה ולאחר זמן יצא קול שבעודה בתולה זינתה, אך לא היה ידוע האם נבעלה רק לאיש אחד או שהיתה מופקרת לזנות ואם כן נאסרה לכהן. ובדברי תשובתו כתב הגר"ש קלוגר: "ולכאורה יש לומר עוד על פי מה שכתבו האחרונים בשם תשובת מהרשד"ם, דכהני בזמן הזה הוי רק כהני ספק, אם כן יש לומר דהוי ספק ספיקא, שמא אינה מופקרת, ואם תמצי לומר מופקרת, שמא הוא אינו כהן" [עם זאת, יצויין כי הגר"ש קלוגר כתב בחכמת שלמה (אבן העזר סי' ו סק"ח שאין לסמוך על המהרשד"ם, וצ"ע].

עוד מצינו שכתב הרמ"א בהלכות טומאת מת (יו"ד סימן שעב סע' א) "כהן ששוכב ערום, והוא באהל עם המת ולא ידע, אין להגיד לו, אלא יקראו לו סתם, שיצא כדי שילביש עצמו תחילה. אבל אם כבר הגידו לו, אסור להמתין עד שילביש עצמו. ודוקא אם הוא באהל המת, שהוא טומאה דאורייתא, אבל אם הוא בבית הפרס או ארץ העמים, שהוא טומאה דרבנן, ילביש עצמו תחילה, דגדול כבוד הבריות". ובגיליון המהרש"א (שם) כתב: "עי' מה שכתבתי בגיליון לעיל (סי' ש"ה סעי' ח' וסעי' יח) בכהנים בזמן זה. ויש לעשותו סניף בספקות". וכוונתו לדברי היעב"ץ שכהנים בזמן הזה צריכים להחזיר את דמי הפדיון, בגלל שחזקתם מוטלת בספק. ואף שהמהרש"א חלק שם על היעב"ץ וכתב עליו "שהפריז בדבריו ואין צריכים להחזיר את דמי הפדיון", מכל מקום לדינא נקט המהרש"א שאת הסברא שכהנים בזמן הזה הם רק בחזקת ספק ניתן לצרף כסניף להקל במקרה שיש ספק נוסף מלבד ספק זה.

נמצא כי לדעת כל הפוסקים שהובאו לעיל, ניתן לצרף כ"סניף" את הספק שיש בייחוסם של הכהנים, במקרה שיש ספק נוסף, או באיסורים דרבנן, כל אחד לשיטתו, כפי שנתבאר.

ב. מאידך גיסא, פוסקים רבים אחרים סוברים שגם בזמן הזה, הכהנים מוחזקים **כוודאי כהנים,** ונוהגים

בכל איסורי כהונה ככהנים ודאיים. שהרי כלל נקוט בידינו "סוקלין ושורפין על החזקות" (קידושין פ, א), ולפיכך גם כיום, למרות שהכהנים אינם מיוחסים בכתב יוחסין, מכל מקום יש להם **חזקת כהונה,** ולכן הם **ודאי** כהנים לכל דיני הכהונה.

שיטה זו מבוארת בדברי המבי"ט (קרית ספר הלכות איסורי ביאה פרק כ) שכתב: "מן התורה כל שהוא מוחזק לכהן הוא כהן לכל הדברים, ואוכל תרומה וחלה של תורה ומשמש ע"ג המזבח, דהא סוקלין ושורפין על החזקות, דחזקה מדאורייתא, **ואפילו בזמן הזה**, כל מי שהוחזקה משפחתו בכהונה ולא קרא עליו ערער, **הוא כהן לכל הדברים, דמהניא ליה חזקתו מן התורה**... אפילו למידי דאורייתא, דהא סמכינן עלייהו בפדיון הבן דהוה מהתורה, ורבנן הוא דאצרוך בדיקה עד כהן ששימש ע"ג המזבח, ולכן בתרומה וחלה של תורה דאית בהו חיוב מיתה לזר, חשו רבנן טפי לאצרוכי בדיקה". ומבואר בדבריו, שבזמן הזה, הכהנים מוחזקים **כודאי** כהנים.

וכדבריו כתב בנו בשו"ת מהרי"ט (ח"א סימן פה) "ומרגלא בפי ההמון שאומרים לכהן הבא ראיה שאתה כהן וטול וכן ללוי, **וזה טעות**, שהכהן והלוי בחזקתן הן עומדים, כדאמרינן בפרק שני דכתובות גדולה חזקה... ואוקימנא מאי חזקה לכהונה לחלה דמסקינן מנשיאות כפים ומתרומה דרבנן לחלה דאורייתא דמוקמינן ליה אחזקתיה, **ואם לחלה דאורייתא שהיא בעון מיתה סמכינן אחזקתיה שהוא בחזקת כהן שנושא את כפיו כל שכן לענין מעשרותיו שראוי ליתן שאנו מחוייבין ליתנם משום גזל השבט**". ובתשובה נוספת כתב המהרי"ט (ח"א סימן קמט) שאם מכח החזקה מתירים לכהנים לאכול תרומה וחלה [שאיסורם מדאורייתא] כל שכן "שלא ישא פסולה ומפקינן לה מיניה".

והוסיף המהרי"ט: "ואותם זחוחי הלב התוקעים עצמם בדבר הלכה וינאמו נאם שהכהנים שבזמנינו אין להם חזקה, והביאו ממה שכתב הריב"ש ז"ל, וחלילה לרב ז"ל שבא להפקיע חזקת כהונתם במה שהחזיקום עד עתה בכהנים... **שכל שהוחזקו אבותיו במשפחת כהנים הרי הוא בחזקת כהן**, ועל זה אמרו גדולה חזקה והרי הם בחזקה זו עד עמוד הכהן לאורים ותומים. ומה שהרב מהור"ר שמואל די מדינה [המהרשד"ם] ז"ל נסתייע מדברי הריב"ש לא אמר כן אלא לענין שבויה שנשבית, ויש לה עד מפי עד מעידה שהיא טהורה כגון אשה מפי אשה ואמר הואיל ושבויה דרבנן ומספקא מילתא אם נאמין בה עד מפי עד עשאו בספק ספקא, **ואע"ג דספק זה דכהן אין ראוי לקרותו ספק בפני עצמו,** לענ"ד כמו שביארתי לעיל מכל מקום לא הקל בה הרב ז"ל אלא בשבויה דרבנן דספיקא לקולא וכל שכן בספק ספקא, **אבל בגרושה דמדאורייתא גרושה ודאית פשיטא דכייפינן ליה להוציא**".

וכן דעת החתם סופר (כתובות כה, ב) שבני המשפחות המוחזקות לכהונה נחשבים כהנים גמורים לכל דיני התורה, כדבריו: "עיין מה שכתב ש"ך יו"ד סוף סי' שכ"ב ומג"א או"ח סי' תנ"ז שחיישינן שמא נתחללו אחת מאימותיו, דקשה מהיכי תיתי לחוש לזה והא קיי"ל כרבנן שכל המשפחות בחזקת כשרים הם. ומשמע אפילו בחשש חלולין שאין מכירים מכל מקום הכל בחזקתן... **ומדינא כהנים גמורים הם**, והוא הדין לפדות הבכורים ראויים הם, והכל כהלכה בלי פקפוק".

לסיכום: נחלקו הפוסקים ביחוסי כהונה בזמן הזה האם הכהנים הוחזקו **בחזקה גמורה**, או שהם נחשבים כהנים בגדר **ספק** בלבד.

לדעת המהרש"ל המהרשד"ם והשבות יעקב, אפשר לצרף את הספק שיש בייחוסם של הכהנים, כ"סניף" לספקות נוספים, או באיסורים דרבנן.

ואילו לדברי המבי"ט, המהרי"ט והחתם סופר, אנו מחזיקים את הכהנים כוודאי כהנים, ולכן אין כל מקום להתחשב בספק שיש בכהונתם בצירוף ספקות נוספים. [יודגש, כי המקורות שהובאו לעיל, הם מעט מזעיר מדברי הפוסקים שדנו בנושא זה, וראה בהרחבה בספרנו **רץ כצבי**, שם].

יחוס כהונה במשפחות שלא שמרו תורה ומצוות

ג. המושג ההלכתי "כהני חזקה", מבוסס על הרציפות וההמשכיות של הידיעה הברורה על יחוס הכהונה, העובר מדור לדור במשפחה זו. "חזקה" זו מתקיימת בדרך כלל במשפחות כהנים שומרי תורה ומצוות, היודעים ומכירים בערך הכהונה, וממשיכים את "חזקת הכהונה" בקיום מצות ברכת כהנים ובעליה לתורה כ"כהן", ובשמירה על קדושת יחוס הכהונה בנשיאת נשים המותרות להם על פי ההלכה.

אך כאשר מדובר בכהן שחזר בתשובה לאחר דורות שלא נשמרו במשפחתו דיני הכהונה, קיים חשש משמעותי שלמרות היותו מזרע אהרן הכהן, במשך השנים אחד מאבות אבותיו נישא לאשה פסולת חיתון לכהונה ו"נתחלל" מקדושתו, וכתוצאה מכך צאצאיו כבר אינם קדושים בקדושת הכהונה, ומותרים להינשא גם לנשים הפסולות לכהונה.

מחשש זה קבע הגר"ש ואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן רכה) כי **כהנים שאבותיהם גדלו בקיבוצים** או **כהנים שבאו מרוסיה**, אינם אסורים להינשא לפסולות לכהונה, כי אבותיהם התחללו מקדושתם.

הגר"ש ואזנר נשאל: "בנדון משפחת בעלי תשובה שיש חשש מבוסס שהבעל אולי כהן והיא כזונה היות בנישואין ראשונים חיתה עם גוי, ואם כן יש מקום שאסורים לעמוד זה עם זה. והשיב: "לענין עצם הכהונה של אנשים כאלה, גם לו יהיה נכון שהם באים ממשפחת כהנים, הנה כבר כתבתי בעניי בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קס) בענין מחלוקת הקדמונים ביחוסי כהונה בזמן הזה אם חזקה גמורה היא כדעת כת הקדמונים שס"ל כן, או רק בגדר ספק בעלמא כדעת מהרשד"ם והשבות יעקב, עיין שם היטב הבירורים בזה, ובסוף דברי הבאתי דברי רבינו המהרש"ל (ב"ק פ"ה סי' לה; וכ"כ עוד בים של שלמה חולין פ"ח) דזרע כהנים קרוב לוודאי שנתבלבלו ואם לא כולו רובו נתבלבל ואם לא רוב קרוב למחצה נתבלבל. ובתשובת בית אפרים או"ח סי' ו' הביא דברי מהרש"ל ג"כ וחיזק אותם, אלא דרצה לחלק בין יושבי חו"ל לכהנים יושבי ארץ ישראל דעכ"פ כהני חזקה הם. וכבר כתבתי שם ועוד מקומות דזה לא שייך לפי מציאות דורינו בארץ ישראל, דרוב רובם של כהנים שבא"י באו מחו"ל, ואם על כהני חו"ל ע"י שעבר עליהם כוס התרעלה של גליות והגזירות נחליט דכמעט רובם נתבלבלו, הכי נמי בכהנים יושבי א"י. אבל כמובן אין זה סיבה ח"ו להקל ראש בדיני כהונה כמובן, ומה דהוחזקו הוחזקו בין לזכות, בין לחיוב ואיסור.

אבל באלו **משפחות שכבר מדורות חיו חיים בלי תורה ומצוות**, וכמש"כ גם כבוד תורתו, באלו שהיו מעודם **בקיבוצים חילונים** שפרקו עול מכל מצות התורה בעוונותינו הרבים, והרימו ראש להתיר שם עריות ואיסור אשת איש בלי הגבלה. וגם אם היה להם אישות אולי ע"י חופה וקידושין, הבעלים עצמם רחמנא ליצלן הפקירו נשותיהם מדעת זה לזה, ביודעים ובלא יודעים, או שלא רצו לדעת משפטי התורה. הנ"ל פשיטא, דזה עדיף הרבה מהמבואר בסוטה כ"ז ע"א ובאבן העזר סי' ד' סט"ו לענין פרוצה ביותר דחשבינן בניה כחללים. ואם שם ישנם קצת צדדים להחמיר עכ"פ, לא כן בנדון כזה שהחילוני הזה בא מתרבות אנשים האלה. ואם רבינו המהרש"ל כתב על כהני יראי אלקים דקרוב דרובם נתבלבלו, אם כן בהתווסף עוד על זה כהני הקיבוצים או **כהני רוסיא החילונים גמורים מדורות**, שכמעט אין ספק דודאי נתחללו. והדברים נוטים שאינו צריך להתרחק מגרושה הזאת [וכמש"כ ג"כ רבינו המבי"ט ח"א סי' רי"ט הנ"ל], כנלענ"ד בדעת נוטה להלכה, ומעלת כבודו מבפנים וכטוב בעיניו על פי התורה יעשה".

ומבואר בדבריו הברורים, שבנדון יחוס כהנים שבאו ממשפחות אשר לאורך שנות דור לא שמרו תורה ומצוות, כגון הכהנים שעלו מרוסיה, או כהנים שאבותיהם נולדו וגרו בקיבוצים שתושביהם פרקו עול תורה וחיו בהפקרות מוחלטת - ניתן לומר שמסתמא הם כבר אינם כהנים, ומותר להם להינשא לגרושה [אלא שלמעשה הגר"ש ואזנר השאיר זאת להכרעת השואל].

ד. מעיון בתשובותיו של רבי משה פיינשטיין, ובהוראות בעל פה שנמסרו בשמו, ניתן ללמוד כי רבי משה סבר שכהנים בארצות הברית ללא יחוס כהונה ברור מדורות קודמים של הוריהם שחיו באירופה, והם רק מסתמכים על מה שאבותיהם שאינם שומרים תורה ומצוות אמרו שהם כהנים, אינם נאמנים, ובפרט כשיש להניח שהנשים שנישאו לאבות המשפחה נבעלו לנכרי, ולכן בניהם נתחללו מקדושת הכהונה.

כך כתב באגרות משה (אבן העזר ח"ד סימן יא): "בדבר אחד שהחזיק עצמו לכהן ונתברר שכל ידיעתו היא מאביו, שבעת שקראו אותו לשמחת הבר מצוה אמר שהוא כהן, אבל אביו אינו שומר תורה כלל, וגם שברח מבית אביו בילדותו מצד מרדו באביו, שלפי הדעת לא היה לו לידע כל כך דבר כזה. שלכן אין לו שום נאמנות לזה שהוא כהן. וגם אשה אחת שהיתה בת אחי אבי אבא, שהיא שני בשני עם אביו הנזכר אמרה, איך אפשר שאתה כהן, מאחר שאבי שהוא אחי אביך אינו כהן. שלכן אין לחוש למה שאמר אביו. לכן אינו צריך לגרש את אשתו הגיורת, שהיא גיורת בצדק וזהירה בכל דיני התורה, ורשאי לחיות עמה כמו כל ישראל בגיורת, כי איננו כהן".

ובתשובה אחרת באגרות משה (שם סימן לט) שנכתבה כמענה לשאלה שהופנתה מבעל תשובה שהיגר לארצות הברית מקובה, וסיפר שאביו אמר לו שהוא כהן, וביקש להינשא לגיורת, כתב רבי משה שבוודאי אבי המשפחה שהגיע מרוסיה בזמן שכבר שלטו הקומוניסטים, לקובה שבה כמעט לא חיו יהודים שומרי תורה ומצוות, ודאי היה רשע גמור "ואם כן אין לו שום נאמנות לומר שהוא כהן". ובהמשך התשובה כתב: "וגם בשאלות כאלו אירע שכבר נישאו הוריהם לנשים פסולות לכהונה כשעברו הרבה דורות". והיינו שיש לחשוש גם שאין "חזקת כהונה" בגלל שבמשך הדורות, אחת האימהות של בעל התשובה שבא לפנינו נפסלה לכהונה.

הוראה דומה ביחס לכהנים הבאים ממשפחות שלא שמרו בהם תורה ומצוות לאורך שנים, הורה למעשה ידידי רבי דוד קאהן, רב בית המדרש 'גבול יעבץ' בברוקלין, בשם מורו ורבו רבי משה פיינשטיין, במכתב דלקמן:

> בס"ד, ערב שבועות תשנ"ט
>
> כבוד הרב הדיין ר' אבנר וייס שליט"א
>
> שלום וברכה וכל טוב סלה
>
> קבלתי מכתבו היום, והנני אף לשלוח תשובה היות שמבין השורות מתבצבצות רגשות של עגמת נפש.
>
> מתחילה עלי להצהיר שההוראה שהוריתי אודות **כהנים הבאים ממשפחות שאינן אדוקות שאין להם חזקת כהונה**, אינה מאמתחתי, אלא שהיא הוראת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל ששמעתי מפיו.
>
> שמעתי שיש מורים שאלו שתופסים את עצמם ככהנים רשאים להחזיק את עצמם ככה, ויש מורים שדינם כספק להחמיר שלא לטמא למתים וגם שלא לעלות לדוכן.
>
> אמנם כששמעתי ההוראה הנ"ל מפיו, אמר להדיא **שלאלו שנתייחסו באירופה ככהנים לא דיבר**, ומסתמא תפס שמכיון שלא הגרו ממקום למקום, כמו אלו שנסעו משם, שחזקתם עומדת להם.
>
> בכבוד ויקר
>
> דוד קאהן

הרי לנו, כי גם רבי משה פיינשטיין חילק בין כהנים הבאים ממשפחות שהיו מיוחסות לאורך שנים ככהנים, וחזקת הכהונה נשמרה בהם, לבין משפחות שלא שמרו תורה ומצוות, ובשל כך נתחללו מקדושת הכהונה.

וכיוצא בזה מובא בספר מסורת משה (ח"א אבן העזר אות מ) בנדון בעל תשובה, צאצא של מהגרים יהודים הנמצאים בארצות הברית ארבע דורות: "גרושה שנפגשה עם כהן בעל תשובה, שמשפחתו ד' דורות כבר אינם דתיים, וכבר נמצאים באמריקה, ואינם נושאים כפיים, רק יש קבלה במשפחתם שהם כהנים. ואמר רבנו [רבי משה פיינשטיין] הנה יש ב' חסרונות בכהונה של משפחות שאינן שומרות תורה ומצוות. אחד, שאצל הרבה מהם, עצם הכהונה הוא דבר מסופק מאד. דאלו **שבאו לאמריקה** כמה דורות לפני המלחמה, בעיקר היו קלים, והרבה מהם, או בניהם, בכלל לא ידעו החשיבות של כהונה. ואם מישהו שאלם אם הם כהנים, שכיח שסתם ענו שכן, או בתקווה לקבל איזה רווח, השיבו שכן. ואפילו אם יש להם שם משפחה "כהן", אין זה הוכחה, דהרבה קיבלו שמות כזה מחמת הצבא ברוסיה וכדומה. ושנית, אם הם אינם שומרי תורה ומצוות, יש לחוש שהנשים היו פסולות לכהונה. במקרה זה של ד' דורות שהיו באמריקה חופשיים, בוודאי אין זה חזקה לכהונה. ואין אפילו חשש 'שוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא', דהלא אם מישהו אומר שיודע שהוא כהן, זה ענין אחד. אבל אם אומר שאביו אמר לו שהוא כהן, למה ניחוש למה שאביו, איש חופשי וחילוני, אומר. [ולכן] למעשה יש להתירה להתחתן עמו, אבל כמובן יש להזהירו שאינו כהן, ואל ישא כפיו וכדומה".

עוד מובא בספר מסורת משה (ח"א ברכת כהנים עמ' מא) "והשיב רבנו להג"ר נח ויינברג, ראש ישיבת אש התורה, מארץ ישראל, שלגבי **בעלי תשובה שאומרים שהם כהנים, אי אפשר להחשיב זה כחזקת כהונה**, דבכלל אין להם נאמנות. וגם שכיח שגם אם הם מצאצאי כהנים, מכל מקום שכיח שנהיו חללים. ובכלל, אף שבכפרים שלנו באירופה היו יותר זהירים ביחוס, שלא יתערבו בעריות וכדומה, אפילו יותר מזמן המקדש כשהיו בית דין, מכל מקום **באמריקה** אין בכלל שום זהירות. ורק נשאר חשבון מצד 'שווייה אנפשיה'. ואין זו טענה, דהלא אינו אומר מצד ידיעת עצמו, שהוא כהן, רק מחמת שמישהו אחר אמרו. וממילא יש לחקור ולדרוש בנאמנות של ידיעה זו, לראות אם בא ממישהו שהיה שומר תורה ומצוות, או שהיה הולך כסדר לבית הכנסת, או אם זה סתם כקבלה במשפחה שאינה שומרת תורה ומצוות. ובכלל, למעשה כמעט ברור שבמשפחה שהיו ג' דורות ריפורמים, שגם אם היו מכהונה, מכל מקום נתחללו".

עוד מובא בספר מסורת משה (ח"א אבן העזר אות לה סע' ד) "בעל תשובה שהוא כהן, צריך לחקור ולדרוש ממנו עדות זה. ואם אינו יכול להוכיח שהוא כהן, אין להחשיבו ככהן, דיש מספיק סיבות להגיד שגם אם אביו כהן, מסתמא אמו היתה פסולה לכהונה וכדומה".

בהקשר לשאלה, האם צריך לחשוש פן בעלת תשובה שבאה מרוסיה נבעלה לנכרי, נכתב בספר מסורת משה (ח"א אבן העזר אות לג סע' א) "שוב השיב רבנו אודות בחורה שבאה מרוסיה ולא שמענו [ממנה או מאחרים] שזינתה או משהו דומה לזה, האם צריכים לחוש שמחמת הפריצות שנמצא שם, נבעלה לנכרי ואסורה לכהונה. והשיב רבנו, שאין צריך לחוש. ושבאמת **ברוסיה** יש פחות פריצות בענייני זנות ממה שיש **באמריקה**". ומכאן אנו למדים שיש לבדוק בכל מקרה לגופו, האם יש חשש שאבות המשפחה נישאו לפסולות לכהונה, ורק במקום שהפריצות שכיחה יש לחשוש לנישואי כהן לאשה שנבעלה לנכרי, שגרמו לחילול קדושת הכהונה.

> לאור כל האמור נראה כי במקרים שהכהנים בעלי תשובה ממשפחות שאינם שומרים תורה ומצוות, במקומות שהפריצות שכיחה, יש מקום לומר שאין להם "חזקת כהונה" כי אבות המשפחה לא נאמנים לומר שהם כהנים, וגם יש לחשוש שנתחללו מקדושת הכהונה, ולפיכך מותר לצאצאיהם להינשא לנשים הפסולות לכהונה.

נישואי כהן עם בעלת תשובה

חזקת כהונה אצל יוצאי פרס [אירן]

ה. הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ז אבן העזר סימן ט) והגר"א בקשי דורון בשו"ת בנין אב (ח"ד סימן ח) דנו בשמועה שחזקת כהונה בפרס לא נשמרה כראוי, כדברי הגר"ע יוסף: "שמענו שהדבר מצוי בערי פרס להדביק תואר כהן לאנשים מכובדים בעיניהם, ויש כאלה שנודרים בעת חוליים שיקומו מחולייים יהיו כהנים". הגר"ע יוסף צירף שמועה זו להלכה ולמעשה להקל בענין איסורי כהונה, בנדון מי שקוראים לו "כהן" אך מעולם לא החזיק עצמו ככהן מלבד על ידי שמו, וכפי שנזכר שם בתחילת השאלה "אמנם קוראים לו כהן, אך באמת אינו יודע אם הוא כהן, כי מעולם לא הלך לבית הכנסת חוץ מיום הכיפורים, וגם לא נשא כפיו עם הכהנים". ובבית הדין העיד עד אחד שהכירו מפרס שהכיר את משפחתו שאינם כהנים "אלא בפרס נתנו להם שם כהן בתור תואר כבוד, כי הסבא שלו היה מחשובי העדה". הגר"ע יוסף התיר לו להינשא לאשה שאמה אמרה לה שאביה גוי "מטעם שיש בנדון דידן ספק ספיקא להקל, שמא אינו כהן, ושמא הלכה כדעת הרמב"ם שסובר שאין הבת פגומה לכהונה".

הגר"א בקשי דורון, הוסיף ודן בנושא "חזקת כהונה אצל יוצאי פרס", וציין כי הגר"ע יוסף אמר לו בשיחה בעל פה, שלא התכוין שיש בשמועה זו כדי לערער את חזקת הכהנים יוצאי פרס שמחזיקים עצמם לכהנים. ובהמשך דבריו, הביא את עדותם של רבני יוצאי קהילות פרס, שלא הכירו את התופעה של קריאת שם "כהן" כתואר כבוד, או נדר "להיות כהן", והכריע למעשה שאין בכוחה של שמועה זו לבטל את חזקת הכהונה של כהנים יוצאי פרס שהוחזקו להיקרא בשם "כהן".

יחד עם זאת, על פי דברי הגר"ע יוסף נראה כי אצל יוצאי פרס הנקראים בשם "כהן", ואין להם מסורת על כהונתם ולא נהגו ככהנים, ניתן לצרף את השמועה שיתכן ואינם כהנים להיות "ספק" המצטרף לספקות נוספים.

בדיקת המקור לחזקת הכהונה

ו. בנוסף, בדרך כלל בבתי הדין בודקים מה המקור ל"חזקת הכהונה".

בדוגמא אחת מיני רבות, עסקנו בספרנו **רץ כצבי** (אבן העזר ח"א סימן יא) במעשה שהיה בכהן שעלה מרוסיה, והמקור לידיעה על כהונתו, היתה **המצבה** של סבו שהיה כתוב בה בעברית "הכהן", והבאנו את מחלוקת הפוסקים האם כיתוב "כהן" על מצבה גורם ל"חזקת" כהונה.

לדעת הגר"ש ואזנר (שבט הלוי ח"י סימן רכה) אין לחשוש כלל לכיתוב "כהן" שעל המצבה לפי "שאין כאן חזקה ואין כאן עדות". וכן דעת ידידי רבי אשר וייס, אב"ד דרכי הוראה בירושלים, במכתבו אלי, שאין הכתב שעל המצבה מהווה עילה לאסור להינשא לנשים הפסולות לכהונה לכתחילה, וכמו שגם כתב לי רבי דוד קאהן, [אמנם דברי שבט הלוי נאמרו בנדון בדיעבד, כשכבר נישא לפסולות לכהונה, ובזה נפסק שאינו מחוייב לגרשה, ולא כהוראה לכתחילה, וצ"ע].

ולעומתם ידידי הראשון לציון, רבי שלמה עמאר, כתב במכתבו אלי (שנדפס לאחר מכן בספרו שו"ת שמע שלמה ח"ו אבן העזר סימן א) שהכיתוב שעל המצבה מהווה בירור גדול שאין לדחותו בלא דרישה וחקירה.

הוה אומר, כאשר המקור היחיד ליחוס הכהונה הוא כיתוב שעל גבי מצבה, בית הדין דן לגופו של מקרה, ומתייחס גם **לפרט** זה **במכלול** השלם של האיסור או ההיתר להינשא לפסולות לכהונה.

אתן דוגמא נוספת ממכתבו של ידידי רבי אדיר פוזי, רב בקהילת בית יעקב, בברלי הילס, קליפורניה, במעשה שהיה:

בחור שניגש אלי עם הנתונים הבאים: אביו ואמו מסורתיים אבל לא שומרי הלכה.

לפני כמה שנים כשהיה ילד, הקשיב לשיחה שאביו סיפר שדודו אמר שמשפחתם משושלת הכהן הגדול. על סמך זה, הבחור ואחיו התחילו לנהוג ככהנים. בתוך השנים האלו ניגשו לרב שכנראה שלח מישהו לבדוק בבית קברות עתיק, ומצא קבר עם ידיים של כהן על קבר מישהו עם שם זהה למשפחתם. אבל כשהבחור שאל את אותו רב עכשיו, הוא לא זכר את המעשה של הבדיקה הזאת.

בנוסף לכך, אחותו של הבחור סיפרה לו שאמם היתה נשואה לאיש אחר לזמן קצר, והתגרשה לפני שהתחתנה עם אביהם, ואם כן הוא לכאורה בן גרושה [לא ברור אם הנישואין הראשונים והגט היו כהלכה, ואם נישואי ההורים היו כהלכה].

כעת הבחור שמתנהג ככהן יוצא בשידוך עם בעלת תשובה שגילתה לו שהיתה עם נכרי לפני חזרתה בתשובה, ושאלתו היא, האם הוא רשאי להינשא לאותה בחורה ואם להמשיך להתנהג ככהן.

גם בנדון זה, יש פקפוקים רבים, על אמינות המקור ליחוס הכהונה. לא מדובר במשפחה שמסורת הכהונה הועברה מאב לבן לאורך הדורות, אלא בהחלטה לחדש את מסורת הכהונה על פי שמועה מסיפור, ובהסתמכות על כיתוב שעל גבי מצבה. ובנוסף, יש חששות גדולים ומשמעותיים שקדושת הכהונה התחללה.

ומכאן המסקנה: בכל נדון של בעל תשובה שהוריו לא שמרו תורה ומצוות, יש לדרוש ולחקור מהו המקור לחזקת הכהונה שלו, והאם יש לחשוש שאבותיו או הוא התחללו מקדושת הכהונה. ובירור יסודי ומקיף בנושאים אלו, עשוי להביא להיתר נישואין גם לפסולות לכהונה.

ברם כפי שכבר נכתב, ודאי שאין בכל מה שנכתב לעיל **היתר כללי**, ויש לדון **בכל מקרה לגופו.**

פרק ב

גדרי בעילה אסורה

המחייבת באיסורי עריות ואוסרת אשת איש על בעלה

כפי שנתבאר בפתיחה, בשאלת נישואי כהן עם בעלת תשובה שנבעלה לנכרי, יש לברר האם על פי ההלכה, כתוצאה מבעילה זו האשה נחשבת כ"זונה" האסורה להינשא לכהן.

המענה לשאלה זו דורש עיון בסוגיא נוספת, שיש לה השלכות רבות להלכה ולמעשה בדיני יוחסין: מהו גדר ה"בעילה" המחייבת באיסור עריות, האוסרת אשת איש על בעלה, וגורמת לאשה להיחשב כ"זונה" האסורה לכהן.

למרבה הצער, השימוש ב'קונדום' בשעת ביאה נפוץ מאד, למרות שהדבר אסור באיסור גמור וחמור משום הוצאת זרע לבטלה. וכמו כן דבר פשוט הוא, שקונדום לא מתיר בשום פנים ואופן ביאה אסורה.

יחד עם זאת, הפוסקים דנו במקרים של אשת איש שזינתה עם קונדום, האם ביאה זו אוסרת אותה לבעלה או שמא אף שוודאי היה כאן מעשה איסור, אין זה בגדרי ביאה האוסרת לבעלה, וכפי שיבואר לקמן.

ז. בשו"ת משפטים ישרים (ח"א סימן שצז) דן בשאלות הבאות: "מי שכרך סמרטוט על אמתו ובא על אשת איש אם חייב או פטור, ואם נאסרת או לא". וכתב: "ושורש הספק, דאמרינן לגבי אכילת מצה, כרך מצה בסיב [ענף רך הגדל סביב עץ הדקל] ובלעה, לא יצא. וראיתי להרב משנה למלך פרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות שנסתפק בחלב שכרכו בסיב ובלעו, אם נאמר כדין מצה או לא, ולכאורה הדין שוה, והאריך בירושלמי וסיים שהדבר צריך תלמוד. ואני מסתפק אם תמצי לומר שהדין שוה, או דלמא הדין איננו שוה, אפשר דלא מקרי ביאה אלא שלא יהיה דבר חוצץ, הא לאו הכי הוי כדרך אברים, או יש לומר דסוף סוף הרי בא עליה".

המשפטים ישרים רצה לדמות את נדון ביאה על ידי חציצה לנדון אכילת מצה שכרכה בסיב המבואר בסוגיית הגמרא במסכת פסחים (קטו, ב) "אמר רבא, בלע מצה, יצא. בלע מרור, לא יצא. בלע מצה ומרור, ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא. כרכן בסיב ובלען, אף ידי מצה לא יצא". ופירש הרשב"ם: "כרכן שניהם יחד בסיב הדקל לא יצא, שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה, וכזורק אבן לחמת דמי". כלומר, מאחר והמצה לא היתה ממש בפיו אלא כרוכה בתוך סיב, הרי זה כאילו המצה נזרקה לתוך מעיו ללא אכילה. כי ה"הפסק" בין המאכל לגרונו, גורם לכך שאין כאן "מעשה אכילה", כדברי הרשב"ם שאם יש הפסק בין המאכל לגרונו אין זה אכילה אלא כ"זורק לחמת" - האוכל הגיע אל המעיים ב"זריקה", ואין זה נחשב ל"מעשה אכילה". וזאת משום שהסיב **מהווה הפסק וחציצה**.

על פי זה רצה המשפטים ישרים לומר, שכשם שבאכילה אם יש הפסק וחציצה אין זה נחשב "מעשה אכילה", כך גם באיסורי עריות, אם יש הפסק וחציצה של סמרטוט הכרוך על האמה, אין זה נחשב "מעשה ביאה", ואין זו ביאת איסור לאסור אשה על בעלה.

אלא שבסוף דבריו כתב המשפטים ישרים לחלק בין ביאה לאכילה: "ונראה לחלק, **דמצה וחלב אינו נהנה בבליעה**, וכאן **נהנה בבעילה**, ועיקר הבעילה היא הזריעה ומערה לתוכה". ומשמע מדבריו שבעיקר הנדון **יש מקום לדמות איסורי אכילה לאיסורי ביאה**, אולם מכיוון שבביאה אפילו כשיש חציצה עדיין יש הנאה, ולכן חייב כאילו בעל כדרך כל הארץ. מה שאין כן באכילת מצה וחלב, החציצה גורמת לכך שאין הנאה, ולכן אכילת מצה באופן זה אינה נחשבת מצוה, וכמו כן אכילת חלב באופן זה אינה נחשבת עבירה [ואמנם לו יצוייר שתהיה הנאה מאכילת המצה או החלב למרות החציצה, גם כן יהיה חייב על אכילת החלב, שכן "מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה (כריתות יט,ב)" ואולי אף יקיים את מצות אכילת המצה].

ח. דברים בסגנון דומה כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סימן קצה) בנדון "אחד שבעל אשת איש בדרך כריכת חתיכת כתונת כמו כיס סביב האבר מכל צד שלא תתעבר, אי מיקרי בעילה". וכתב המהרש"ם: "היה מקום לומר גם בנדון דידן, דאפילו נימא דבהניחה האשה לתוך רחמה מוך או כיס באופן שלא יגע האבר בבשר הרחם כלל לא הוי ביאה משום **חציצה**. אבל בגוונא דנדון דידן שהוא כרך סביב האבר **אינו נוגע לדיני חציצה,** אלא **כל שמרגיש חימום בשר הערוה של האשה עד שעל ידי זה מוציא זרעו הוא בכלל ביאה**".

גם לדעת המהרש"ם, בביאה על ידי סיב **אין לדון כלל משום דיני חציצה**, ואין זה דומה לאכילת מצה הכרוכה בסיב, שהסיב נחשב כחוצץ בין האוכל לגרון ולכן אינו מקיים את מצות אכילת המצה, כי **החיוב על ביאה תלוי בהנאה** שיש בשעת הביאה. ואפילו אם אין **קירוב בשר** בשעת הביאה בשל החציצה של הסמרטוט הכרוך על האבר, היות ויש הנאה בהרגשת **חימום הבשר** בשעת הביאה, הנאה זו היא המחייבת באיסור ביאה.

דין זה מבואר גם בשו"ת צפנת פענח (ח"א סימן קטו) שכתב כי השאלה האם המחייב בביאה הוא **קירוב בשר** או **ההנאה** שיש בשעת הביאה, נדונה כבר בגמרא (שבת יג, א), ולדעתו יש להכריע כי החיוב על ביאה תלוי בהנאה.

בסוגיא שם הסתפקו "איבעיא להו נדה מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו" ונחלקו בזה אמוראים, מאן דאמר אחד למד מהכתוב בספר יחזקאל (יח, ו) "וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב". "מקיש אשה נדה לאשת רעהו - מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור, אף אשתו נדה, הוא בבגדו והיא בבגדה אסור" אולם לדעת רב פדת "לא אסרה תורה אלא קורבה של גלוי עריות בלבד, שנאמר (ויקרא יח, ו) אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה". הצפנת פענח למד שהמחלוקת בגמרא היא מהו המחייב בביאה - האם **הנאת הביאה**, ולפי זה גם כאשר "הוא בבגדו והיא בבגדה", אסור, כיון שיש הנאת ביאה. או שהמחייב הוא **מעשה הקירבה של גילוי עריות**, ואז אם **יש חציצה** ש"הוא בבגדו והיא בבגדה", אין חיוב, כי אין זה קורבה של גילוי עריות שאסרה התורה, כדברי הרוגאצ'ובר: "אם כשלובש מלבוש על האבר אם לא חשיב ביאת איסור. ובאמת יש לומר דזה מחלוקת בהך דשבת דף י"ג ע"א גבי מה אשת רעהו כו' וזה ר"ל הוא בבגדו כו' לא כרש"י ותוספות שם [שפירשו את ספק הגמרא, האם יכולים לישון בקירוב בשר או במיטה אחת] רק כהאי גוונא מכל מקום חייב על זה וכן בנדה גם כן חייב כרת על זה, ורבנו תם ס"ל רק בקריבה של גילוי עריות, ר"ל שלא יהיה הפסק, ומיירי בביאה ממש רק כהאי גוונא" [וראה גם בשו"ת צפנת פענח סימן קסו].

ומסיק הצפנת פענח שבמחלוקת זו אם הותרה קירבה בחציצה של "הוא בבגדו והיא בבגדה", ההלכה להחמיר ולאסור "ואנן קיימא לן כמאן דאמר דחייב באשת איש מיתה, ונדה כרת". ומכאן פסק הצפנת פענח שביאה על ידי הפסק בגדים נחשבת כביאה למרות החציצה, כי החיוב באיסור ביאה הוא על **הנאת** הביאה, והיינו בגלל **חימום** הבשר, למרות שלא היה **קירוב** בשר [כי היתה חציצה].

גם בשו"ת משפטי עוזיאל (מהדורא תנינא סימן מט) כתב בהחלטיות כי ביאה עם כיסוי גומי נחשבת ביאה כדרכה לענין אשת איש. בתחילת התשובה כתב הרב עוזיאל: "הרבה כרכורים כרכרתי אם להשיב על שאלה זאת, שהיא מוזרה בעיני ואסור להעלותה במחשבה, ומכל שכן בכתב. שאם כן האידנא שהרבה אנשים ונשים משתמשים בתחבולה זאת נאמר שנפרצו לגמרי כל גדרי העריות, ודבר זה אסור אפילו להעלותו במחשבה. מסיבה זאת מאנה נפשי לענות אפילו חצי דבר. ובאמת חשבתי שזו היא שאלה של מלגלג שרוצה להיות נבל ברשות התורה. אולם לבסוף אחרי שנודע לי שהשואל הוא מחובשי בית המדרש ושאלתו זאת היא לדעת הלכה של תורה, הסכמתי לענות כדי להוציא מידי טעות או אפילו מידי ספק טעות". ועוד הוא הוסיף: "השחתת זרע הוא איסור ערוה חמור, ואין לנו עתה להזדקק בדין זה אם חייב מיתת בית דין [אם בא על אשת איש] או כרת [כדין מוציא שכבת זרע לבטלה] וכל הבא לשאול כזאת גוערים בו בנזיפה חמורה".

ולמעשה מסקנתו הברורה: "הביאה או ההכנסה היא המחייבת עונשים ואוסרת אותה על בעלה, בין שתהיה בקירוב בשר ממש או **אפילו עטוף בגד בפי הרחם או בעטרה**, שבכל אופן ביאה והכנסת העטרה מקריא, והרי היא בכלל לשון זימה תועבה ותבל שנאמרו בעריות לחייב את שניהם שהם פועלים במחשבת איסור ובמעשה אסור ובכח גופם. ומי תלה ביאה ואיסור עריות בנגיעת בשר, והלוא **הכתוב תלה איסור עריות בלשון שכיבה קריבה וגילוי עריות - וזה מתקיים בעטיפה כמו בנגיעת בשר**".

רבי דוד קאהן, רב בית המדרש גבול יעבץ בברוקלין, נשאל מה דינו של וולד של אשת כהן שהודיעה לבעלה שנבעלה לגוי על ידי קונדום, האם הביאה גרמה לכך שהיא "זונה" האסורה לכהן ובנה חלל, או לא. ובמכתבו לרבי אליעזר יהודה ולדינברג, אשר נדפס בספר שו"ת ציץ אליעזר (חלק כא סימן לז) כתב הגר"ד קאהן בשאלתו: "עוד יש לדון מה שלבש קונדום על הגיד, וכדעת האדר"ת בשו"ת מהרש"ם ח"ו

סימן קצ"ה". ועל כך השיב לו הציץ אליעזר: "אבל אין לצרף כלל וכלל מה שכת"ר מביא בשם הגאון האדר"ת. והאדר"ת בעצמו איננו כותב את דבריו בזה כי אם רק בתורת הווא אמינא בלבד, וכותב לכאן ולכאן. ולעומת זאת הגאון המהרש"ם שם בח"ו סימן קצ"ה דוחה זאת בכל מכל ובראיות נכונות יעו"ש היטב".

והוסיף הציץ אליעזר בשולי הדברים: "בימי חרפי כששימשתי ראש ישיבה בישיבת "שערי ציון" מיסודו של הראשון לציון המנוח הרה"ר הגרב"צ עוזיאל ז"ל, הגיעה אליו שאלה בקשר להנ"ל מכמה ת"ח מארה"ב, וביקשני שאשיב להם תשובה, והשבתי תשובה חריפה, ומסרתיה להגרב"צ להשיב להם, וחבל שאינני מוצא אצלי העתקה ממנה, ובעקבות זה השיב גם הגרב"צ תשובה חריפה ונדפסה בשו"ת משפטי עוזיאל חלק אבן העזר מהדו"ת סימן מ"ט".

נמצאנו למדים מדברי הפוסקים שהובאו לעיל, שאין לדמות את דיני החציצה המבוארים בקיום מצות אכילת מצה הכרוכה בסיב ובאיסור אכילת חלב הכרוך בסיב, לדין ביאה עם קונדום, היות ובביאה **ההנאה מגדירה את החיוב** ולכן אין כל משמעות לחציצה. ואם כך, כאשר יש הנאה בביאה [מחמת קירוב הבשר] הרי זו ביאה כדרך כל הארץ, שחייב עליה, וזו ביאה האוסרת אשת איש על בעלה.

קידושי ביאה באבר מכוסה

ט. גם אם לענין **חיוב**, אין כל משמעות **לחציצה** בשעת הביאה, בגלל **שההנאה** מגדירה את החיוב, עדיין יש מקום להסתפק, האם בכל זאת מעשה ביאה באבר מכוסה נדון כמעשה ביאה "רגיל", המועיל לקדש אשה, כפי שדן בשו"ת עמק הלכה (ח"א סימן סו) "ומה שיש לחקור בזה הוא לענין **קידושי ביאה**, אם קדשה בביאה כזו דרך מלבוש, אי הוי קידושין. דיש לומר דדווקא לענין **חיוב מיתה** בעריות, **דבהנאה** תליא מילתא כמבואר בש"ס הנ"ל (חולין קטו, ב), להכי חייב דרך מלבוש כיון דאיכא הנאה. אבל **בקידושי ביאה דלאו מטעם הנאה** קאתינן, דהנאה לתרווייהו אית להו, כמבואר בש"ס קידושין כ"ב לענין שפחה כנענית עיי"ש, ורק דילפינן מקרא ד"ובעלה". ואם כן יש לומר כמו גבי איסורי אכילה, היכא דכתוב לא תאכל פטור בשלא כדרך אכילה, אם כן הוא הדין בביאה דכתוב "ובעלה", יש לומר דדווקא דרך ביאה קונה, אבל שלא כדרך ביאה על ידי מלבוש אינה קונה. ויש להעיר עוד מש"ס סוכה ל"ז גבי אתרוג דכתיב ולקחתם, ועל כרחך לקיחה על ידי דבר אחר לא מיקרי לקיחה, אם כן הוא הדין גבי ביאה דכתיב "ובעלה" יש לומר דבעילה על ידי דבר אחר, כגון דרך מלבוש, לא מיקרי "ובעלה", ויש לעיין עוד בזה".

המחייב בביאת איסור הוא **ההנאה**, וכפי שנתבאר לעיל, גם בביאה באמצעות קונדום יש הנאת חימום הבשר, ולכן אין כל ספק שהביאה אסורה ומחייבת ואוסרת אשה על בעלה. אבל לקידושי אשה בקנין ביאה נדרש "**מעשה** ביאה", ולפיכך אין כל משמעות **להנאה** שיש בביאה, ויש מקום להסתפק שמא כשיש חציצה בשעת מעשה הביאה, אין זה "מעשה ביאה" הנצרך ל"מעשה קנין" של קידושי אשה.

אולם האדמו"ר מסוקולוב הגרי"ז מורגנשטרן, כתב בספרו שארית יצחק (סימן כא) בתשובתו לבעל שו"ת מראה כהן [יובא להלן **אות י**] שיש חיוב מיתה ואיסור לבעלה וכן **קידושי אשה**, גם כאשר יש חציצה, כי זו נחשבת כ"ביאה גמורה", כדבריו: "וראיתי שכבוד תורתו מצדד להקל שאין בזה איסור עריות ולא נקרא בכעין זה לא שכיבה ולא ניאוף ולא ביאה, ואינו משלם קנס ואין האשה והיבמה נקנין בכעין זה, והוי רק כממעך באצבע לבד. ואני אומר **ישתקע הדבר ולא יאמר כלל**, דפשוט כביעתא בכותחא **דהוי ביאה גמורה וחייב עליה ונקנית בכעין זה**". ובהמשך דבריו כתב: "דהתורה חייבה במשכב אשה אפילו שלא כאורחא ובהנאה מועטת, מקרא דמשכבי אשה כל המשכבות במשמע". וסיים כי "לענין **כל הקניינים** ולאסור אשה לבעלה הוי ביאה גמורה, וזה ברור כשמש בצהרים".

אין חיוב על ביאה עם דבר החוצץ - כי אין "דרכו בכך"

י. בשו"ת מראה כהן (מהדורא תליתאה סימן מח; נדפס בפיעטרקוב תרצ"א) דן "במה שנתחדש בזמנינו בעוונותינו הרבים מלבוש ידוע כדי שלא יולידו, והאיש לובש אותו בשעת תשמיש, היאך הדין בזה אם בעל ערוה על ידי מלבוש זה לענין חיוב מיתה ואיסור אשת איש לבעלה". המראה כהן חידש כי שיטתו של רבא בש"ס היא, שרק מעשה שנעשה "כדרכו", הן ב"דרך אכילה" והן ב"דרך ביאה", נחשב כמעשה שמקיימים בו מצוות [אכילת מצה] וחייבים עליו [ביאת איסור]. ולכן כאשר יש חציצה של "סיב" באכילה או בביאה, אין זה נחשב כמעשה היות ו"אין דרכו בכך", ואינו מקיים בזה מצוה ואינו מתחייב על ביאה אסורה.

וזו הסיבה שלפי רבא "כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה נמי לא יצא. ופירש רשב"ם: כרכן שניהן יחד בסיב הגדל סביב הדקל לא יצא, שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה, וכזורק אבן לחמת דמי, עכ"ל. דבעינן דרך אכילה, דהסיב מפסיק בין המצה ובין בית הבליעה. ומכל המבואר נלע"ד דשיטת רבא דבעינן **דווקא דרכו בכך,** והיכי דהוי **הפסק גמור**, פשיטא ליה **דלאו כלום**. ולפי זה כיון דס"ל גם כן מהאי טעמא דמשמש [באבר] מת בעריות פטור, הגם דלא הוי שום הפסק בינו לאותו מקום. מכל שכן דס"ל היכא **דבעל על ידי מלבוש** הידוע דהוה **הפסק גמור**, ודאי **דאין זה ביאה כלל,** לא לקניינים [לקידושי אשה ויבמה] ולא לחיובא. וכיון דקיימא לן כרבא דמשמש מת בעריות פטור, וכן בכרכן בסיב ובלען, הוא הדין הכא".

לדעת רבא, מקיימים מצוה ועוברים על איסור רק במעשה ש"דרכו בכך". ולפיכך, כאשר יש חציצה של "סיב", אינו יוצא ידי חובת אכילת מצה הכרוכה בסיב, כי לא אכל מצה ב"דרך אכילה". וכמו כן, בביאה כשסיב כרוך על האמה, החציצה היא "הפסק גמור" הגורם לכך שאין זו ביאה, לא לקידושי אשה ויבמה, ולא לחייב בביאה עם אשה האסורה עליו "על ידי מלבוש הידוע".

אין חיוב בביאה שאינה ראויה להזריע

יא. בשו"ת ישמח לבב (אה"ע סימן ח) כתב טעם אחר מדוע אין חיוב כשיש חציצה בביאה על ערווה, כי ביאה **שאינה ראויה להזריע** אינה ביאה.

הישמח לבב הביא את דברי המשפטים ישרים [לעיל **אות ז**] וכתב לחלק בין חציצה בביאה על ערווה, לבין חציצה באכילת מצה: "יען שבענין אכילה הנאת גרון בעינן, אבל בביאת העריות בשכבת זרע תלי רחמנא, ומקרא מלא דבר הכתוב (ויקרא יח, כ) וְאֶל אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע לְטָמְאָה בָהּ, דהיינו שכיבה הראויה להזריע, וכמו שכתב במסכת יבמות דף נ"ה. וכן מצינו להרא"ש ז"ל בתוספותיו במסכת יבמות שם [שכתב] לישנא דשכבת זרע משמע דבעינן שכיבה הראויה להזרעה, עכ"ל. הרי דבעינן מיהא ביאה הראויה להזרעה אעפ"י שלא הזריע, ומינה דאין האשה נאסרת על בעלה אלא בביאה הראויה להזרעה, כמ"ש רמ"א (אבן העזר סי' כ), דמשום הכי הוצרך רבינו הטור להזכיר ביאות הללו שאינו חייב עליהם, ללמדנו שגם אין האשה נאסרת בהם על בעלה. אשר מכל זה נלמוד שגם אם כרך סמרטוט על אמתו, **שראוי הוא להזריע**, הדבר פשוט שהוא חייב, ואין הנגיעה בדופני הרחם מעלה ומורדת בענין זה, וגם האשה אסורה בזה על בעלה בלי ספק, כנלע"ד ברור.

איברא דכל זה פשוט דווקא שלא כרך הסמרטוט רק סביב הגיד באופן שהוא ראוי להזריע במקום ההריון, מה שאין כן אם כרך בבגד גם ראש הגיד באופן **שאינו מזריע** במקום הראוי אלא בבגדו, בהא השכל מחייב **שאין זו ביאה גמורה**

לאסור האשה על בעלה, דלא הוי אלא כמשמש דרך אברים שאינו אוסר. תדע, שלולי מקרא שכתוב משכבי אשה שבא לרבות שלא כדרכה, לא היתה נאסרת בביאה זו שאינה ראויה להריון, וכל שכן בביאה זו שאינו נוגע בבשרה וגם שאין ראוי להזריע בה, ודאי שאין דרך ביאה בכך, כן נראה מצד הסברא, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא".

גם מדברי הישמח לבב מתבאר איפוא, שבביאה עם קונדום [האסורה כמובן בגלל הוצאת זרע לבטלה] אין חיוב כאשר בא על אחת מהעריות, וכמו כן ביאה עם קונדום לא אוסרת אשת איש על בעלה, משום שאין זו ביאה הראויה להזריע.

בענין זה יש להוסיף את דברי האחיעזר (ח"ג סימן כד אות ה) שנשאל "באשה אשר לפי דברי הרופאים סכנה נשקפה לה אם תתעבר, יען שהעיבור והלידה קשים לה, אי מותר לשמש במוך או בנרתיק שיהיה נתון על האבר ויקלוט הזרע אל תוכו, והנשאל יש לו בנים". ובתשובתו הסתפק, האם ביאה עם קונדום היא ביאה "כדרך כל הארץ", והאם אין זו ביאה גמורה משום שאין זו ביאה "הראויה להזריע", כדבריו: "יש להסתפק בנרתיק דק **אולי אין זה כדרך כל הארץ**. והנה בשארי עריות דלא בעינן שכבת זרע כמו שכתבו התוספות יבמות נ"ה, מ"מ היה מקום להסתפק **דבעינן שיהיה ראוי לשכבת זרע**, אבל הא גלי קרא בסנהדרין נ"ה דשני משכבות דגם שלא כדרכה חייב. שוב ראיתי בספר דבר אליהו להגר"א קלאצקי ז"ל שפלפל בזה בסי' ס"ה והעלה גם בנידון שאלתו ע"י נרתיק דק להתירא, ובפרט בנידון דידן שיש לו בנים, דלמש"כ בספר הישר לרבנו תם, הובא בשו"ת חמדת שלמה, דבכהאי גוונא שרי. עכ"פ יש לומר דאיסור תורה ליכא, ואינו אלא מדברי סופרים, ומשום מצות עונה התירו כמו שכתב הרא"ה בשימ"ק כתובות, והנני מסכים עם רום מעלת כבוד תורתו להורות היתר בדבר".

בעילה אסורה עם חציצה אסורה בזמנינו כי זו דרך הבעילה

יב. רבי אשר וייס, העביר לידי תשובה בכתב ידו, בנדון מעשה שהיה: "איש ואשה בעלי תשובה גמורה שבאו להתוודות במר נפשם על חיי הוללות שנהגו לפני שבאו לחסות תחת כנפי השכינה, והאשה מודה שזינתה תחת בעלה, אך הזנות היה בקונדום ולא כדרך הטבע בקירוב בשר. וזוג זה יש להם ילדים קטנים שגם הם חזרו למוטב עם הוריהם ומתחנכים על ברכי התורה ואם תתפרד החבילה יש חשש לעתידם הרוחני של הבעל והאשה והילדים הרכים שלא טעמו טעם חטא, האם יש תקוה לאחריתם ותרופה למכתם. והנה שאלה זו חמורה ומסורה אך ורק לגדולי הדור המובהקים שלעיניהם נגלו תעלומות החכמה, ולא לקטן כמוני, וכל כוונתי בזה להציע את הדברים לפני גדולים ממני ולערוך שלחן ערוך על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן. ויש לדון **האם האשה נאסרת על בעלה כאשר זינתה בהפסק קונדום** ולא היה קירוב בשר ממש במקורה הערה, האם ביאה כזו יש בה דין ביאה לענין עריות ולאסור אשת איש לבעלה".

בתחילת דבריו צידד הגר"א וייס להיתרא מכח ההשוואה לאכילת מאכלים אסורים כרוכים בדבר חוצץ בינם לבין הגרון: "ולכאורה נראה דיש **לדמות בזה איסורי ביאה למאכלות אסורות**, דמצינו בכמה מקומות גדר משותף בשני יסודי תורה אלו, בקידושין (מג, א) מודה שמאי הזקן באומר לשליח צא בעול את הערוה ואכול את החלב שפטור, דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, ובכריתות (יט, ב) המתעסק בחלבים ועריות חייב, שכן נהנה, הרי לן שדין אחד במאכלות אסורות ובעריות ובשניהם ההנאה היא יסוד החטא. נראה לכאורה לפי זה דכמו שמצינו במאכלות אסורות דאם כרכו בסיב ויש חציצה בין האוכל לבית הבליעה בטל מזה דין אכילה, כמו כן לגבי ביאה אין בזה דין ביאה גמורה לענין ערוה".

אולם בהמשך דבריו, דחה סברה זו, בגלל שכיום, למרבה הצער, השימוש בקונדום נפוץ, **ודרך** המנאפים בכך, ולכן כבר לא נוכל לומר שיש בזה חציצה: "אמנם אף דמסתבר לי לדמות מאכלות אסורות ואיסורי ביאה כנ"ל, מטעם אחר

מסתפקנא אם יש להקל בזה, דאפשר דאין הקונדום חוצץ כלל דכבר מצינו בכמה מקומות, **דכל שדרכו בכך** והוא עשוי לתכלית ולתועלת **אינו חוצץ**, עי' חולין (ע, א) במה שנסתפקו בגמרא בבכור שכרכו בסיב והוציאו אי הוי פטר רחם להתקדש בקדושת בכור, והוי איבעיא דלא איפשיטא כמבואר ברמב"ם (הלכות בכורות פ"ד הי"ז) ובטור (יו"ד סי' שטו). ובספר תורת חיים שם כתב לבאר הצד שאינו חוצץ דהוי כלבוש של הולד שבטל לגביו ואינו חוצץ, וכבר כתב כן בספר הישר לר"ת (סי' תנה), וע"ע שם שנסתפקו אם ידי האשה המיילדת הוי חציצה, ופרש"י **דכיון דדרכה בכך שמא אינו חוצץ**".

וכן מבואר בתשובת הרב יעקב אריאל, רבה של רמת גן, בשו"ת באהלה של תורה (ח"ו סימן כ) בנדון "בעלת תשובה לספק כהן", אשר "סיפרה לתומה שבהיותה חילונית היו לה קשרים עם גברים שונים, וביניהם גם גוי שעמו קיימה יחסים, לדעתה לא מלאים, עם כובעון". ובתוך דבריו כתב הרב אריאל: "הכובעון לא מעלה ולא מוריד, **אין להחשיבו חציצה** כי כל מטרתו שהביאה תהיה רגילה ועם זאת ההריון ימנע. אמנם הפוסקים אוסרים את השימוש בו, אולם מכיון שלצערינו שימושו נפוץ בעולם, הוא **נחשב כדרך ביאה**". והוסיף: "לא זו בלבד שהמשתמשים בכובעון לדאבוננו לא מקפידים עליו, אדרבה, הם מקפידים שלא לשמש בלעדיו. ואם כן הוא **חלק בלתי נפרד מהגוף** לענין ביאה, **ודינו כביאה רגילה** לכל דבר וענין".

והנה סברתם של הגר"א וייס והגר"י אריאל מבוארת גם בדברי הגרש"ז אויערבך שכתב בשו"ת מנחת שלמה (תנינא ח"ב סימן סה) בנדון קפסולות שבהם מאכלים אסורים: "דהסברא נותנת דעכ"פ **כיון שלקיחת הסמים אורחא בכך**, בכריכת **הקפסולות אינם חוצצים כלל**, והוי כשותה את הסמים עצמם במינם".

אולם כשנדקדק בהמשך דברי הגרש"ז (שם) יתכן ונוכל לחלק בין הנדונים, וכך כתב: "עיקר כוונתי היא דאפשר שהקפסול בטיל לגבי המאכל **כיון שהוא גם לצורך הבליעה**". סברא זו לא שייכת בקונדום, שכמובן, אינו מוגדר **כצורך הביאה**. ואדרבה, השימוש בו נובע מסיבות שאינם נוגעות לצורך מעשה הביאה, אלא למנוע הריון לא רצוי או לצורך הגנה על מחלות, אך אינו צורך מעשה הביאה עצמו, ולפיכך יתכן שהוא כן חוצץ, וצ"ע.

טעם נוסף להתיר אשת איש לבעלה כשנבעלה עם חציצה

יג. לעיל [**אות ח**] הובאו דברי הפוסקים שנקטו להלכה שבביאה **ההנאה מגדירה את החיוב** ולכן אין כל משמעות לחציצה. ומשום כך, כאשר יש הנאה בביאה [מחמת קירוב הבשר] הרי זו ביאה כדרך כל הארץ, שחייב עליה, וזו ביאה האוסרת אשת איש על בעלה.

לאור דבריהם יש מקום לפתוח פתח נוסף להתיר אשת איש לבעלה כשנבעלה עם חציצה, כמבואר בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' שסא) שנשאל אודות "איש ואשתו בעלי תשובה, ומודה האשה שזינתה פעם או פעמיים תחתיו, והוא מאמין לה בזה, מהו לקיימה". ולאחר דין ודברים לאיסור, העלה צד להתירה בגלל שנבעלה לגוי עם קונדום: "שוב פתחתי פתח, שהבעל לא ברי לו שנבעלה כדרכה, ואדרבה דעתו כפי הנראה שהנואף השתמש בכיס שלא תתעבר. ואם כי בוודאי גם בזה איסור חמור מאוד מהתורה דניאוף ולא תנאף רחמנא ליצלן, מכל מקום לענין חיוב מיתה דבזנות שהיא בחנק יש להסתפק **שאין זה דרך הנאה** לבועל כקירוב בשר לבשר. ואולי אין בזה חיוב מיתה, ולא נאסרה. ועיין ברמ"א (אבן העזר סי' כ סע' א) שלאסור על בעלה צריך חיוב מיתה דווקא, ואם כן להרמ"א לא נאסרה לבעלה".

והוסיף: "ויש לעיין בדין הנאה מרובה והנאה מועטת המבואר בסוף פ"ב דשבועות, שבנרתיק ההנאה מועטת, ואיסור עריות בהנאה תלוי, וכמבואר בתוספות ב"ק (לד, א ד"ה איהו). אך למעשה אין להתירה מפני זה לבד לבעלה ח"ו".

הגר"מ שטרנבוך מבסס את הטעם להתיר אשה לבעלה כאשר נבעלה בקונדום, על יסוד דבריהם של הפוסקים שנקטו להלכה שבביאה **ההנאה מגדירה את החיוב**. ואף שאמנם לשיטתם זוהי סיבה **לאסור** אשת איש על בעלה אפילו כאשר יש חציצה, כי יש הנאה בביאה. אך הגר"מ שטרנבוך מחדש שאדרבה, זו סיבה **להתיר** אשת איש על בעלה כאשר יש חציצה, כי אין זה דרך ההנאה.

כמו כן יש סברא לומר שכאשר יש חציצה, ברור שההנאה בביאה פוחתת, ומשום כך אין לחייב על ביאה זו.

מכל מקום הלכה למעשה, סיים הגר"מ שטרנבוך: "סוף דבר ההכרעה מסורה לגדולי הוראה, וח"ו לסמוך על פתחי היתר הנ"ל, אבל לגודל הצער קרוב לפיקוח נפש, בקשתי ממנו להתקשר עם גדולי תורה".

גם בשו"ת יביע אומר (ח"ג אבן העזר סימן ז) שלל לחלוטין את הסברא שבגלל הקונדום פוחתת ההנאה בביאה וזו סיבה לא לאסור אשת איש לבעלה, שהרי "גבי **איסורי ביאה אדרבה אשכחן דחייב רחמנא** בין האיש בין האשה **אף בביאה שלא כדרכה** [שאין בה הנאה], וכדילפינן ביבמות (נה, ב) ובסוטה (כו, ב), וכן מבואר להדיא בתוספות יומא (פב, ב) וז"ל, דבלאו הנאה נמי איכא איסור ערוה". ומתוך כך הכריע: "ומעתה הכי נמי כשבעל על ידי חציצת סדין וגומי **אע"פ שנתמעטה הנאתו, חייב מיתה ונאסרת על בעלה**". וסיים: "וחלילה לגבב קולות להתיר בנידון דידן בדור הפרוץ ממפריצי הפירצה, שיאמרו התירו פרושים את הדבר. ומה גם שידוע שכן הוא דרך תשמישן של עוברי עבירה. וכדאיתא גם כן במדרש רבה (סדר נשא רפ"ט), שהנואף והנואפת רוצים שלא תתעבר, אלא שיעשו תאוותם בלבד, והקב"ה מפרסמן בעולם כדי שידעו הבריות, עי"ש. ולכן זה דרכם כסל למו לשמש על ידי גומי".

וכן מבואר בתשובת רבי יעקב אריאל בהמשך לדבריו המובאים לעיל [**אות יב**] "בעריות פשיטא שחייב גם בכובעון כי **ההנאה שווה**, ובעריות עיקר האיסור הוא ההנאה. בכל התורה כולה "מתעסק" פטור, חוץ מחלבים ועריות, משום **שנהנה.** כלומר, ההנאה היא מהות האיסור, ולמרות שהיה "מתעסק", סוף סוף נהנה".

ואמנם הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ד סימן קמה), הכריע לדינא כי ביאה באמצעות קונדום לא מהווה אפילו "סניף" להתיר לכהן להשתדך עם אשה שלפי דבריה נבעלה למי שהיה ככל הנראה נכרי באמצעות קונדום, וזאת משום שכיום ביאה על ידי קונדום היא **דרך ביאה** ואין זה דומה לאכילה על ידי חציצה: "ומה שכתב לצרף זה שחיו על ידי גומי, אמנם הדיון באחרונים אם לדמות ביאה על ידי נרתיק למצה שכרכו בסיב, שמפסיק בין המצה לבית הבליעה, והוי ליה אכילה שלא כדרך כל הארץ. אכן שאני מאז ועד התקופה שבמקרה דנו, שהמציאו להני אנשי השקועים בתאוות תרבות אנשים חטאים סוג משוכלל מזה שהיה קיים אז, באופן שדבר זה **יש לומר דהוי דרך ביאה בכך.** על כל פנים **חס ושלום לצרף דבר זה אפילו לסניף**".

סיכום

יד. הסכמת רוב מנין ובנין של רבותינו הפוסקים האחרונים - מהרש"ם, צפנת פענח, ציץ אליעזר, אדמו"ר מסוקולוב, משפטי עוזיאל, עמק הלכה, הגר"ע יוסף והגרי"ש אלישיב - לחייב באיסורי עריות ולאסור אשה על בעלה בביאה באמצעות קונדום.

לעומתם, הישמח לבב ומראה כהן נטו להתיר. המראה כהן משום שאין "דרך [ביאה] בכך", ואילו לדעת הישמח לבב, משום שלדעתו אין חיוב בביאה שאינה ראויה להזריע.

הגר"מ שטרנבוך והגר"א וייס הסתפקו האם ניתן לצרף זאת כ"סניף" על מנת להתיר.

אולם הגרא"י הנקין, מגדולי הפוסקים בארצות הברית בדור האחרון, צירף את הסברא שביאה באמצעות קונדום אינה נחשבת ביאה גמורה, כ"סניף" להתיר אשה שזנתה בקונדום להינשא לבועל, כמובא בספרו של רבי יהודה דוד בלייך, מראשי ישיבת רבנו יצחק אלחנן בניו יורק (קובץ בנתיבות ההלכה ח"ג, קונטרס הרפואה עמ' סא) "הנה יש צד לומר שאין איסורי ביאה נוהגים במי שבועל על ידי כיס. זכורני שלפני כמה שנים כשישבתי אצל הגרא"י הנקין בסידור גט, והגדתי לו שנתבקשתי לסדר קידושין כדת משה וישראל למתגרשת, ושבדעתי למשוך את ידי מזה מחמת שנתוודע לי ע"י אומדנא דמוכח שזנתה תחת בעלה עם זה שעומדת להינשא לו. והגרי"א הנקין הפציר בי שלא לסרב מלסדר להם קידושין מתוך כמה טעמים ונימוקים, ובכללם אמר שבדרך כלל המנאף משמש על ידי כיס "ויש סברא לומר שביאה על ידי כיס אינה נקראת ביאת איסור", אבל לא הגיד מקור הדברים".

וכן פסק רבי מרדכי טולידאנו, אב"ד ירושלים, חתנו של הגר"ע יוסף, בספרו מעשה בית דין (אבן העזר סי' ו), בנדון איסור זונה לכהן, שאם יש ספק הלכתי נוסף, ניתן לצרף את הסברא שביאה באמצעות קונדום אינה נחשבת ביאה גמורה, כ"סניף" להקל: "גוי המשמש עם ישראלית בכריכת גומי, אם האשה נפסלת לכהן, ומה דין הבנים. נראה דכאן יש צירוף להקל ולא להכריח את הכהן לגרשה, ואין לפגום הבנים לכהונה. דאמנם מו"ח מרן (שליט"א) בשו"ת יביע אומר (ח"ג אבן העזר סימן ז) הביא שנסתפק בזה המשפטים ישרים (ח"א סימן שצז) אי הוי כריכת גומי כדין כרך מצה, וכן נסתפק בזה הישמח לב (אבן העזר סימן ח) ופלפל בזה מדין משמש באבר מת. וע"ע בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סימן קצ"ה) שדן בזה ומצדד להחמיר דהוי ביאת איסור. מכל מקום לא מצאנו לזה מקור מפורש, לכן נראה להחשיב זאת כספק".

גם רבי יעקב אריאל, למרות דבריו שאין ספק בדבר, מכל מקום בתשובתו [לעיל **אות יב**] צירף זאת כסניף קלוש "מכיון שאמו של האב חייתה כחילונית בתרבות הצרפתית, שהיתה ידועה מקדמת דנא במתירנותה, סביר להניח שסבתו לא שמרה על צניעותה, ובאה במגע עם נכרים שהם רוב החברה, והתחללה על ידי ביאת נכרים, ואם כן גם אביו חלל ואינו כהן. ומכיון שכהנים בימינו הם רק "כהני חזקה", כאשר יש ערעור חמור על חזקתם, פקעה כהונתם. וכאן ניתן לצרף כסניפים נוספים את הספקות הנוספים, האם אמו כשרה לכהונה, והאם הערכה של הגוי היתה גמורה או חלקית, ואולי בכל זאת ניתן לצרף כסניף קלוש ביותר גם את הכובעון, אע"פ שזו דעה דחויה על ידי כל הפוסקים, אך לדעת יחידים יתכן שהוא מועיל לחצוץ, ודעה זו חזי לאיצטרופי ליתר הספקות".

[דרך אגב, הרב אריאל דן בהמשך דבריו בנושא הלכתי נוסף, המסתעף מהנדונים דלעיל. לאחר שמתירים לבעל תשובה להינשא לפסולות לכהונה כי הפקיעו ממנו את "חזקת הכהונה", נשאלת השאלה, האם צריך להודיע לאביו ולשאר בני משפחתו שהם אינם כהנים ועליהם לחדול מלעלות לדוכן לשאת כפיים. ובכלל שאלה זו יש לדון, האם הפקעת "חזקת הכהונה" היא רק מה"שואל" המבקש להינשא לפסולה לכהונה, או מכל המשפחה. ברצות ה' ובלי נדר יש להאריך בזה, אך אין כאן המקום].

• • •

סוף דבר: לאור כל האמור, נשוב לדון האם כהן בעל תשובה שרוצה להינשא לבחורה מרקע דומה וחושש שמא שכבה עם גוי [כמנהגן של בנות שאינן שומרות תורה ומצוות, ובפרט הלומדות באוניברסיטה בחו"ל], האם עליו לברר זאת אצל הבחורה.

בספר מסורת משה (אישות חלק ב' עמ' שכג) הביא שרבי משה פיינשטיין נשאל על ידי רופא כהן, האם מותר לו להתחתן עם בעלת תשובה, או שעליו לחשוש שזינתה ונבעלה לגויים. והשיב: "בשלמא אם ידוע לו שהבחורה היתה מופקרת, יש צורך לעשות חקירה ודרישה, אבל סתם לחשוש לזה, לא נראה שזה דבר כל כך שכיח". השואל שב והקשה: "הלא יש שטוענים שאפשר שכן יש

בזה רוב, בפרט בבחורות שלומדות באוניברסיטה". ועל כך השיב הגר"מ פיינשטיין: "קשה לידע, דהרבה יגידו שנבעלו כדי להתגאות, שמחשבים זה כדבר של כבוד".

לפי האמור, יתכן כי בשאלת נישואי כהן עם בעלת תשובה שנבעלה לנכרי, מלבד סברתו של רבי משה שקשה לדעת **בוודאות** שנבעלה לנכרי, יש לדון גם במה שמן הסתם נבעלה באמצעות קונדום, ויש פוסקים הסבורים שביאה באמצעות קונדום אינה נחשבת ביאה גמורה.

ומעתה, לכשנצרף גם את האמור **בפרק א** שבכל נדון של בעל תשובה שהוריו לא שמרו תורה ומצוות [או שהוא מיוצאי פרס], ובפרט ממקומות שהפריצות שכיחה, יש לדרוש ולחקור מהו המקור לחזקת הכהונה שלו, והאם יש לחשוש שאבותיו או הוא התחללו מקדושת הכהונה - יש מקום בידי מורי ההוראה למצוא פתח להתיר לכהן בעל תשובה להינשא לבחורה שיש חשש שנבעלה לנכרי.

• • •

לסיום הנני שב ומוסר מודעה רבה לאורייתא, כי הדברים שנכתבו לעיל יפה כוחם כ**מראי מקומות** לדברי פוסקים שדנו באופן **כללי** בשאלות יחוסי כהונה וגדרי בעילה אסורה, ובשום פנים ואופן אין כוונתי להסיק מהם **פסק הלכה** באופן **פרטי** בשאלות חמורות בנושאים אלו, המסורות להכרעה לפוסקי הלכה מובהקים, אשר זוכים לסייעתא דשמיא בבירור כל מעשה באשר הוא, ושוקלים במשקל הקודש כל נדון לגופו של מקרה וענין.

• • •

להשלמת היריעה הנני מצרף התכתבות בנושא הנדון:

בס"ד, י"ד כסלו תשע"ז

כבוד **הרב שלמה אבינר** שליט"א, ראש ישיבת עטרת כהנים

שלום וברכה

ראשית, אודה מאוד על מכתבו ששלח על ספרי ועל ההוספות הרבות בנושאים אלו.

ברצוני להפנות אל הרב שאלה שנשאלתי לא מכבר והנני עוסק בה כעת, אודות סטודנט יהודי שלומד באוניברסיטה בחו"ל ומתקרב כעת ליהדות ב"ה. והנה נודע לו שמוצאו ממשפחת כהנים, והוא אף החל לישא כפיו ולעלות לתורה ככהן.

דא עקא, כשהוא רוצה להקים בית בישראל ומטבע הדברים הוא מחפש בעלת תשובה מרקע דומה, הוא נתקל בקושי רב מאחר ורובן ככולן של הבנות שלמדו באוניברסיטאות בחו"ל שכבו עם גוי, וזונה אסורה לכהן. והוא בא ונפשו בשאלתו מה יעשה.

ונסתפקתי: **א**. כשהוא נפגש עם בחורה בעלת תשובה האם יש לו חיוב לברר ולשאול אותה אם נבעלה לגוי בעבר. **ב.** מאחר ועפ"י רוב דרך המנאפים להשתמש בקונדום, האם נוכל לצרף זאת כסניף להיתר במקרה ויש סיבה נוספת להקל.

אציין, שזה אינו מקרה יחיד, וההתעוררות הרבה שישנה לחזרה בתשובה בקרב צעירים אלו מביאה עמה גם שאלות רבות כדוגמת זו.

אשמח לקבל את תשובת מעכ"ת בנושא זה.

בברכה ובידידות

צבי רייזמן

• • •

הרב אבינר השיב:

בס"ד

לכ' הרה"ג ה"ה **צבי רייזמן**

רוב שלום

בענין שאלתו אלי, הסכמת הפוסקים שביאה עם קונדום שמה ביאה, שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' קצ"ה, שו"ת משפטי עוזיאל חלק אבן העזר מהדו"ת סי' מ"ט, שו"ת ציץ אליעזר חלק כ"א סימן לז. ועיין אוצר הפוסקים סי' כ' ס"ק י"א אות ג', שיש שדנו בזה. ועיין באגרות משה אבן העזר ח"ד סוף סי' כ"ה שכל בעלת תשובה היא ספק נבעלה לגוי ופסולה לכהנים.

לכן קשה להתיר.

רץ כצבי

נישואי כהן עם בעלת תשובה

בכבוד וביקרא דאורייתא

שלמה אבינר